

Özet

24-25 Haziran 2025 tarihinde Lahey'de düzenlenen Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) Zirvesi tarihi bir öneme sahiptir. Gelineen noktada Avrupa, Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) olan güvenini kaybetmiştir. Dolayısıyla ABD, Avrupa'yı kazanmak zorundadır. Avrupa ülkeleri, savunma yatırımlarını artırmakta ve bu yönde bir otonomi kazanmaktadır. Söz konusu otonomi arttıkça ABD'nin politikalarının etkisinden çıkmaya başlayacaklardır. Lahey Zirvesi'ni önemli kılan budur.

Çok kutuplu bir dünya düzeni şekillenmektedir. Bu düzenin nasıl işleyeceği veya nereye evrileceği tam bilinmese de Çin, doğal olarak bir faktördür; Rusya ise ne olursa olsun bir süper güç konumundadır. ABD'nin Avrupa'yı yanına alması Çin ve Rusya'ya karşı önemli bir avantaj sağlayacaktır.

Türkiye, coğrafi ve stratejik olarak çok önemli bir noktada yer almaktadır. Batı'yla ilişkileri doğru anlamak ve değerlendirmek gerekmektedir. Türk dış politikasında denge ve çok boyutluluğun sürdürülebilirliği oldukça önemlidir. Hiçbir boyut diğerinin önüne geçmemelidir. Türkiye, güneyin kuzeyinde, kuzeyin güneyinde, batının doğusunda ve doğunun batısında bir ülkedir. Bu, çok boyutluluk demektir.

NATO'nun Son Lahey Zirvesi ve Tarihsel Süreçte Türkiye - Batı İlişkileri.

Ahmet Altay CENGİZER - Büyükelçi (E)

24-25 Haziran 2025 tarihinde Lahey'de yapılan NATO Zirvesi tarihi bir öneme sahiptir. Nitekim ABD, uzun zamandır Avrupalı müttefiklerinin savunma harcamalarını Gayri Safi Milli Hasılatları'na (GSMH) oranla artırmamasını talep etmekteydi. Bu talep, özellikle birinci Trump döneminde gündeme gelmiş ve ABD ile Avrupa arasında önemli bir sorun yaratmıştı. Joe Biden döneminde ise Avrupa ile ABD arasındaki bazı anlaşmazlıklar giderilmiştir. Ancak Trump'ın ikinci kez seçilmesiyle birlikte NATO üyesi ülkelerin savunma bütçeleriyle ilgili tartışmalar yeniden başlamıştır.

Soğuk Savaş döneminde, 1970'lerin sonunda NATO'nun Avrupalı üyeleri ortalama olarak GSMH'nin %2-%3 arasında bir oranını savunmaya ayırmakta idi. ABD ise bu dönemde ortalama yüzde %7'lik bir pay ayırmaktaydı. 2014 yılına gelindiğinde Avrupa'daki oran, ortalama %1,5 oranına düşmüşken ABD'nin oranı %4 civarına gelmiştir. 2024 yılında ise Avrupalılar için bu oran %2,2 oranına yükselirken, ABD için yüzde 3,4 seviyesine düşmüştür. Avrupalılar, bu zirveye bu açıdan hazırlıklı bir şekilde katılmıştır.

2008-2009 Küresel Ekonomik Krizi ve hemen ardından gelen dönemde Rusya'da Putin iktidarı daha da güçlenmiştir. Çin, agresif olmamakla birlikte yeni yöntemlerle uluslararası düzene ağırlığını koymaya başlamıştır. Bu gelişmeler, güç politikalarının ön planda olduğu bir uluslararası ortam yaratmıştır. Bunun sonucunda özellikle nispeten küçük ülkeler savunma otonomilerini kaybetmeye başlamış ve bu durum sadece onları değil, genel olarak uluslararası sistemi etkilemiştir.

Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası kurumlar, halihazırda zayıflamış olan etkilerini daha da kaybetmişlerdir. 2012 ve 2014 yılındaki Kırım'ın işgali ve ardından 2022 yılında Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlaması, Avrupalıları son derece tedirgin etmiş ve artık kendi başlarının çaresine bakmak zorunda olduklarını anlamışlardır. ABD'ye olan güven, özellikle Trump döneminde ciddi şekilde azalmıştır. Trump'tan sonra daha Atlantikçi liderler gelse bile Amerika-Avrupa ilişkilerinin eski düzeyine dönmesi oldukça zor görünmektedir. Bu nedenle Avrupa, kendi savunma kapasitesini güçlendirme yolunda ilerlemeye devam etmektedir.

Son dönemde artan savunma harcamaları beklenen bir gelişme olmakla birlikte savunma konuları, daha önce AB'de supranasyonal bir seviyeye taşınmamıştır. Gelineen noktada ilk kez savunma konusunda bir komiser atanmıştır. Bu komiserlik, daha çok materyal temini ve Avrupa içi savunma sanayi alımları gibi pratik meselelerle ilgilenmektedir. Bu yüzden küçük bir adım gibi görünebilir. Ancak yine de Litvanyalı bir ismin bu göreve atanması önemli bir gelişme olmuştur. NATO'nun Avrupalı üyeleri, Putin kaynaklı tehditlere odaklanmış durumda iken Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı, bu tehdit algısını teyit eden bir olay olarak görülmüştür.

Trump'ın politikaları iki temel varsayıma dayanmaktadır. Birincisi, "Ben güçlüyüm, dolayısıyla diğer ülkeler ve müttefiklerim benim dediğimi yapmak zorundadır" anlayışıdır. İkincisi, ise "Başka alternatifler ortaya çıksa da bu beni ilgilendirmez, çünkü ABD her zaman en güçlü kalacaktır" düşüncesidir. Fakat bunlar, doğru varsayımlar değildir ve uluslararası politikada sürdürülebilir değildir. Dış politikada bu kadar sınırlanmış ve kendine aşırı güvenen varsayımlarla hareket edilemez. Bu davranışların sebepleri oldukça açıktır: Çok kutuplu bir dünya düzeni şekillenmektedir. Bu düzenin nasıl işleyeceği veya nereye evrileceği tam bilinmese de Çin, doğal olarak bir faktördür; Rusya ise ne olursa olsun bir süper güç konumundadır. ABD, Avrupa'yı yanına alarak Çin ve Rusya'nın sahip olmadığı bir avantaj

7 Temmuz 2025

elde edebilir: Güçlü bir müttefik.

Ukrayna meselesinden sonra İngiltere, ortak savunma konularına geri dönmüş ve bu konuda konuşmaya başlamıştır. Fransa ise “Nükleer gücümü Avrupa lehine kullanmaya hazırım” diyerek bir savunma şemsiyesi önermiştir. Orta ve uzun vadede Avrupa’nın savunma konusunda bir araya gelmesi, Türkiye açısından da faydalı bir matrisin ortaya çıkmasını sağlayabilir. Çünkü artık herkesin gücünü ortak hedefler ve çıkarlar doğrultusunda birleştirmesi gerekecektir. Türkiye’nin geleneksel olarak en güçlü olduğu alanlardan biri de budur. Bu yeni ortamda Türkiye, önemli bir NATO üyesi olarak görülmeye devam edecek ve Avrupa’nın savunma alanındaki yakınlığı devam edecektir.

Bir ülke için en önemli soru, dünyadaki yerini doğru tayin etmektir: “Dünyada nasıl bir konumda bulunduğu, hangi fırsatlar ve tehditlerin olduğu, nasıl bir oyun kurulabileceği” sorularına cevap aramak gerekmektedir. Ülkenin dünyadaki yeri tespit edildikten sonra büyük bir stratejiye ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye, coğrafi ve stratejik olarak çok önemli bir noktada yer almaktadır. Batı’yla ilişkileri doğru anlamak ve değerlendirmek gerekmektedir.

Türkiye, Avrupalı bir ülkedir. Türk halkı, medeni ve müreffeh bir ülkede yaşama idealiyle bugünlere gelmiştir ve bu uğurda hayatlarını feda etmişlerdir. Dolayısıyla dünyaya bu perspektiften bakmak gerekir: Türkiye’nin gerçek menfaati, çok kutuplu dünyaya gereğinden fazla kapılmamaktır. Örneğin Çin güçlü olmasına rağmen ona güvenmenin de kendine has riskleri vardır. Nitekim Çin’in bürokrasisi çok katmanlıdır ve bu katmanları aşmak zordur. Batı’da ise en azından bir muhatap bulunmakta ve en yetkili isme ulaşılabilir. Bu sayede birçok mesele rahatlıkla konuşulabilmektedir. Uzak kültürlerle çalışmak ise akla hayale gelmedik zorluklar çıkarmaktadır.

Avrupa’da uzun yıllardır yaşayan Türkler bulunmaktadır ve orada azınlık olmaktan ziyade önemli bir kısmı vatandaşlık elde etmiştir. Bu yönüyle birbirini yakından tanıyan halklardan söz edilebilir. Bu, güç dengelerinin gerektirdiği bir yakınlıktır. Dolayısıyla Türkiye’nin Batı’nın içinde yer alarak ve onun normlarına uyarak ayakta kalması en doğru yol olacaktır. Türkiye, çok az ülkede bulunan bazı özelliklere sahiptir. Bu özellikler, onu küçük görülmeyecek bir orta güç mertebesine taşımaktadır. Bu tür ülkelerin sayısı azdır ve “MIKTA (Meksika, Endonezya, Kore, Türkiye, Avustralya)” gibi oluşumlarla bir araya gelmeye çalışmaktadırlar. Orta güç olmak, bölgesel güç olmaktan farklıdır. Bölgesel güç, coğrafi konumla ilişkili olup etkinliği bulunduğu bölgede geçerlidir.

Batı’nın Türkiye’ye yaptığı haksızlıklar çok fazladır. Türkiye’nin güvenlik kaygılarının anlaşılması ve

katkılarının takdir edilmemesi gibi sorunlar vardır. Bu, Türkiye’yi hezeyana sürüklememelidir. Neticede Türkiye, Batı içinde kaldığı sürece getirileri daha fazla olacaktır. Zengin bir topluma sahip olan Türkiye, birlik olması halinde sorunlarını aşabilecek güçtedir. Türkiye Cumhuriyeti, büyük bir devrimdir ve kazanmayı hedeflediği değerler açısından dünyada hâlâ en büyük projelerden biridir.

Avrupa Ordusu’nun kuruluşu, NATO’nun sonu anlamına gelmemektedir. Türkiye’nin böyle bir yapıda yer alması, ancak Avrupa’nın Türkiye’ye bakış açısını radikal bir şekilde değiştirmesiyle mümkün olabilir. Örneğin geçmişte “Avrupa Savunma ve Güvenlik Politikası (ESDP)” gibi girişimler vardı. Türkiye’nin tam ortaklık statüsü olmadan bu tür bir yapıda yer alması zordur. Avrupa ve Türkiye’nin birbirine ihtiyacı vardır. Aynı şekilde Türk-Amerikan ilişkileri, NATO bağlamında iç içe geçmiş bir yapıya sahiptir. Bu yüzden birbirinden bağımsız düşünülemez.

Sonuç

NATO, son Lahey Zirvesi’nden daha da güçlenerek çıkmıştır. Zirvede iki aktör öne çıkmıştır: Türkiye ve ABD. Güvenlik politikaları söz konusu olduğunda bu, iki ülkenin tutumu ve ilişkilerinin geleceği büyük önem taşımaktadır. Lahey Zirvesi’nden yola çıkarak bakıldığında Türk-Amerikan ilişkilerinde önümüzdeki süreçte hızlı bir normalleşme ve yeni bir stratejik ortaklık süreci gündeme gelebilir.

Halihazırda Türkiye ve ABD’nin da geri adım atmasını gerektirecek bir durum yoktur. Tarafların karşılıklı bir anlayışla birbirlerinin değerini daha iyi fark etmeleri gerekmektedir. Amerika, tüm karışıklıklarına rağmen teknolojiye hâlâ üstündür. Türkiye’nin ise NATO’daki rolü vazgeçilmezdir. Dolayısıyla iki tarafın da birbirine olan katkısını anlaması ve bu doğrultuda hareket etmesi, yeni bir ortaklık sürecini mümkün kılabilir.

Transatlantik ilişkiler açısından bakıldığında ise Avrupa, ABD’yi değil; ABD, Avrupa’yı kazanmak zorundadır. Zira Avrupa, ABD’ye olan güvenini kaybetmiştir. Bu yüzden ki Almanya, 1,5 trilyon euroluk savunma yatırımları yapmaktadır. Diğer Avrupa ülkeleri de bu yönde ilerlemekte ve bir otonomi kazanmaktadır. Bu otonomi arttıkça ABD’nin politikalarının etkisinden çıkmaya başlayacaklardır. Bu, Lahey Zirvesi’nin esas önemidir. NATO’nun yavaş yavaş kendine geldiği bir dönemden geçilmektedir. Türkiye’nin ise kendi yerini bilmesi, buna göre davranması ve herkes için refah, mutluluk ve güveni arttırmaya çalışması gerekmektedir. Bu, son derece mümkündür.

Avrupa, her zaman önemli bir ekonomik güç olarak kalacaktır. Avrupa ve ABD bir arada hareket edebildiği sürece

7 Temmuz 2025

tek başına Çin'den veya Rusya'dan daha güçlü bir kutup oluşturmaktadır. Bu anlamda Türk dış politikasında denge ve çok boyutluluğun sürdürülebilirliği oldukça önemlidir. Hiçbir boyut diğerinin önüne geçmemelidir. Türkiye, güneyin kuzeyinde, kuzeyin güneyinde, batının doğusunda ve doğunun batısında bir ülkedir. Bu, çok boyutluluk demektir. Orta Doğu, Rusya, Avrupa, Ege, Karadeniz; hepsi ayrı boyutlardır. Türkiye'nin NATO içindeki rolü ise vazgeçilmez niteliktedir.

Yazar Hakkında***Ahmet Altay CENGİZER - Büyükelçi (E)***

Emekli Büyükelçi Ahmet Altay Cengizer, Boğaziçi Üniversitesi mezunudur ve 28 Şubat 1979 tarihinde Dışişleri Bakanlığı'na katılmıştır. 1870-1914 Avrupa siyasi tarihi üzerine uzmanlaşarak The London School of Economics and Political Science (LSE) Uluslararası Tarih Bölümü'nden yüksek lisans derecesi almıştır. Ayrıca Columbia Üniversitesi'nden kriz yönetimi ve uyuşmazlık çözümü alanında diploma sahibidir. 2007-2009 yıllarında, Harvard Üniversitesi'nde Henry Kissinger tarafından kurulan Center for International Affairs üyesi olarak Boston'da bulunmuştur.

Merkezde ve yurtdışında çeşitli görevler üstlenmesinin yanı sıra Birleşmiş Milletler New York Daimî Temsilciliği'nde Daimî Temsilci Yardımcısı, Duşanbe ve Dublin'de Büyükelçi, 2016-2021 yıllarında ise UNESCO nezdinde Büyükelçi ve Daimî Temsilci olarak görev yapmıştır. 22 Ekim 2019'da İspanyol rakibine karşı seçimleri kazanarak, 53 yıl aradan sonra ikinci kez bir Türk vatandaşının seçildiği UNESCO Genel Konferans Başkanlığı görevini 30 Kasım 2021 tarihine kadar sürdürmüş ve ardından görevini Brezilyalı Daimî Temsilci'ye devretmiştir.

Sayın Cengizer, çeşitli konularda çok sayıda makale kaleme almıştır. Ayrıca, Adil Hafızanın Işığında: Birinci Dünya Savaşı'na Giden Yol ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Sonu başlıklı kitabın yazarıdır. Bu kitap, 2022 Şubat'ında Londra'da "In Spirited Awareness: The First World War and the End of the Ottoman Empire" adıyla yayımlanmıştır. Sayın Büyükelçi'nin 2023 yılında yayımlanan bir diğer kitabı ise Göç ve Zaman: Büyük Strateji ve Cumhuriyet'in İkinci Yüzyılı adını taşımaktadır.

7 Temmuz 2025**Türk Diplomasi Tarihi**

Her ne kadar kavram olarak yakın dönemde kullanılmaya başlanmış olsa da diplomasi tarihin her devrinde toplumlar ve devletler arasında sorunların çözümünde önemli rol oynamış ve diplomasiinin yetersiz kaldığı durumlarda savaşlar sorunların temel çözüm mekanizması haline gelmiştir. Ulus devlet yapısının yaygınlaşması ve uluslararası ilişkilerde ulus devletlerin temel aktör olmasından sonra ise diplomasi uluslararası ilişkilerin düzenlenmesinde temel unsur haline gelmiştir.

Devletler arasındaki sorunların çözümünde karar vericilere temel verileri ortaya koyan diplomatlar çok önemli bir rol oynamaktadırlar. Uluslararası ilişkilere yönelik konularda ve sorunların çözülmesinde kamuoyuna yansıyanlar kadar kamuoyuna yansımayan bir çok gelişmede diplomatların önemli etkileri olmuş hatta son dakikada diplomatlar tarafından ortaya konulan öneriler ile savaşlar bile önlenmiştir. Fakat bunların bir kısmı hatıratlarda yer alırken, önemli bir kısmı süreçte damga vuran isimler ile birlikte yok olup gitmektedir.

Kapadokya Üniversitesi (KÜN) ve Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) iş birliğinde yürütülen Türk Diplomasi Tarihi projesi ile Türk Diplomasi tarihine ışık tutulması hedeflenmektedir. Başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlarda görev yapmış emekli diplomatlar, askeri personel ve devlet adamlarının konuk olarak katıldığı programlarda, Türk Dış politikasının karar süreci, geçmişte alınmış önemli kararların arkasında yatan gerçekler, uluslararası gelişmelerin basına yansımamış bölümleri gibi konuların ele alınması ve Türk Diplomasi Tarihi konusundaki önemli konularda tarihe not düşülmesi amaçlanmaktadır.

Proje hakkında detaylı bilgiye;
<https://commonhorizon.kapadokya.edu.tr/> adresinden ulaşabilirsiniz.

Prof.Dr. Şafak OĞUZ

2019 yılında Doçentlik ve 2024 yılında Profesör unvanını alan Prof.Dr. Şafak OĞUZ, Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki (TSK) 23 yıllık hizmetinden sonra 2021 yılında emekli olmuştur. Görevi esnasında Birleşmiş Milletler (BM) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) bünyesinde de çalışan OĞUZ, Kitle İmha Silahları, Terörizm, Uluslararası Güvenlik, Uluslararası Örgütler ve Barış ve Çatışma Çalışmaları konularında çalışmalar yapmaktadır. Prof.Dr. Şafak OĞUZ, halen Kapadokya Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekan Vekili olarak görev yapmaktadır. İyi derece İngilizce ve Almanca bilmektedir.

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 1993'de mezun oldu. Boğaziçi Üniversitesi'nde 1995'de Yüksek Lisans çalışmasını tamamlayan Erol, 2005 yılında Ankara Üniversitesi'nde yaptı. 2009'da "Uluslararası İlişkiler" alanında doçent ve 2014 yılında da Profesörlük unvanlarını aldı.

Uzmanlık alanları, "Jeopolitik", "Kriz Yönetimi", "Güvenlik", "Türk Dış Politikası" ve "Türk Dünyası" olan Prof. Erol'un, bu konularda çok sayıda bilimsel makalesi ve kitabı bulunmaktadır.

Avrasya Dosyası, Karadeniz Araştırmaları, Gazi Akademik Bakış, Bölgesel Araştırmalar Dergisi, Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları dergileri editörlükleri ile TRT, Kanal A ve BBN Türk'te radyo-televizyon programları yapan, Türkiye'nin önde gelen dergi ve gazetelerinde köşe yazarlığı yapan-görüşleri yayımlanan Prof. Erol, bu çalışmalarından dolayı 2007'de Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfı (TÜRKSAV) "Türk Dünyası Hizmet Ödülü", 2015'de Türkiye Yazarlar Birliği (TYB) "Basın-Fikir Ödülü" başta olmak üzere çok sayıda ödüle layık görülmüştür.

Ufuk, Ankara ve Gazi Üniversitelerinde dersler veren Prof. Erol, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesi olarak akademik çalışmalarını devam ettirmektedir. Türkiye'nin önde gelen düşünce merkezlerinde (ASAM, SDE, GSAM, USGAM) uzman ve kurucu başkan olarak görevler üstlenen Prof. Erol, 2016'dan bu yana Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (ANKASAM) Kurucu Başkanı olarak bu alandaki faaliyetlerini devam ettirmektedir.